

Inleiding

De Oudheid als spiegel

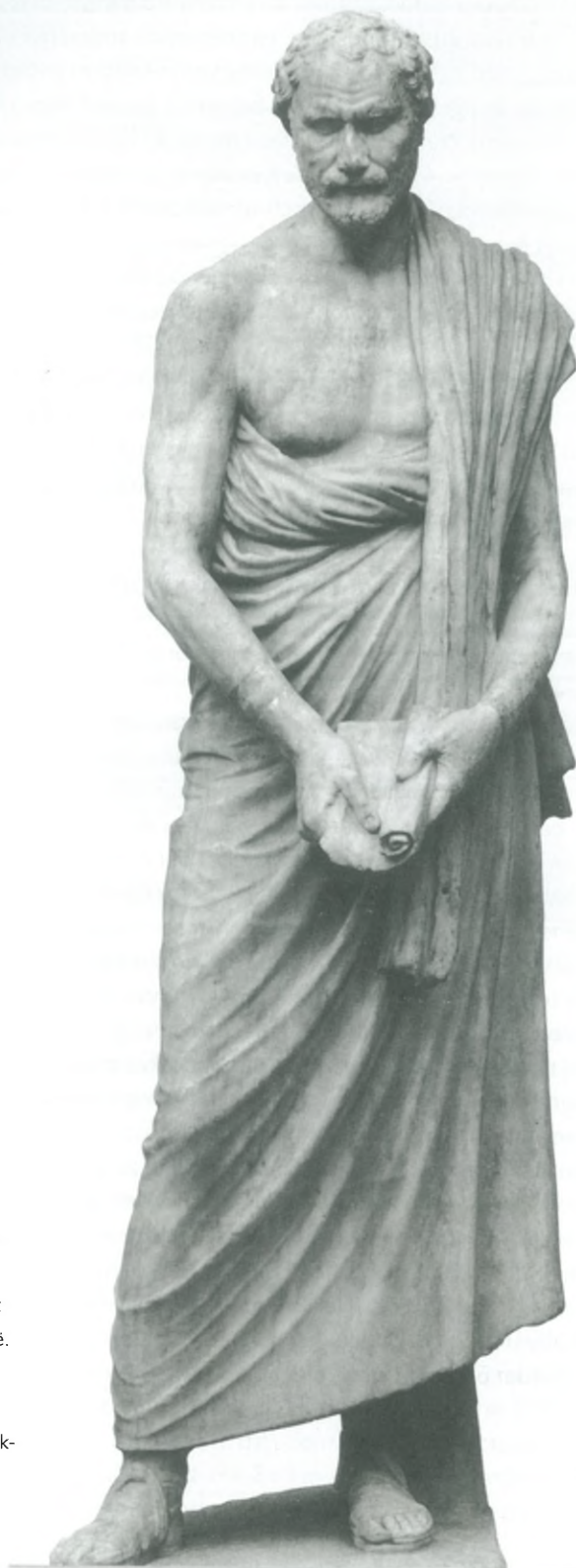
OLIVIER HEKSTER EN ERIC MOORMANN

In 1926 sprak de toenmalige Britse minister-president Stanley Baldwin ten overstaan van de Classical Association die hij in 1903 had helpen oprichten. Zijn rede plaatste het Romeinse rijk als direct voorbeeld voor het land dat hij leidde: 'Rome leidde haar machtige rijk, met de fakkel hoog geheven. Van hen die eerder kwamen, en zij die volgden, rende geen zo ver, en geen zo zeker. En toen haar race gelopen was, kwam de fakkel in andere handen (...) tot die na vele eeuwen, aan ons, de jongste zoon, overhandigd werd. Onze route is nog niet gelopen. Maar we zullen hem waardig volgen zolang we onze levens baseren op de strenge deugden die Rome karakteriseerden, en de waarschuwingen die Rome ons als leidraad liet ter harte nemen'. Zo direct fungeert de oude geschiedenis niet meer als voorbeeld in moderne tijden. Hoewel de paus nog steeds de antieke titel pontifex maximus draagt, wordt de Oudheid niet meer als het geïdealiseerde voorbeeld gezien dat het tot in de vroege 20ste eeuw leek te zijn. Maar interesse in de Oudheid is er volop. De enorme aantallen bezoekers in de afgelopen maanden van de Herculanum-tentoonstelling in het Valkhof Museum (Nijmegen) en, iets verder van huis, de expositie over het Hellenistische Afghanistan in het Musée Guimet (Parijs) maken dat duidelijk. Films als *Gladiator*, *Troy* en *Alexander* geven daarbij velen het idee de antieke wereld zelf te kunnen zien, waarbij filmmakers vaak veel aandacht geven aan historische correctheid (zolang die niet botst met dramatische of cinematografische overwegingen).

Klankbord voor de eigen tijd

Dit themanummer behandelt verschillende manieren waarop aan het begin van de 21ste eeuw door professionele historici in Nederland naar de Oudheid gekeken wordt. Niet als een nastrevenswaardige periode waaruit wij lering kunnen trekken, maar als de spiegel die elke historische

Demosthenes (384-322) waarschuwde in gloedvolle betogen zijn Atheense stadgenoten voor het gevaar van het opkomende Macedonië. Tot in onze tijd geldt Demosthenes als een voorbeeld van de spreek- en overtuigingskunst.

periode nu eenmaal is. Daarbij hebben wij ervoor gekozen om de breedte op te zoeken: Griekse én Romeinse geschiedenis, bronnenonderzoek, historiografische analyse en de Oudheid als klankbord voor eigentijdse theorieën en vraagstukken. Desondanks ontbreekt er natuurlijk nog veel. Zoals een stuk over het belang van goede moderne vertalingen van klassieke teksten om ook lezers die geen Latijn of Grieks lezen kennis met de Oudheid te laten maken. Misschien maakt de bijdrage van Wolther Kassies over Polybios in het vorige nummer van *Geschiedenis Magazine* dat manco enigszins goed. Ook aan de belangrijke en door Oudhistorici veelal verwaarloosde rol van het internet gaan wij voorbij (waarmee we de verwaarlozing natuurlijk bevestigen), maar niet zonder twee voorbeeldige Nederlandse sites te noemen: www.livius.org, een van de uitgebreidste websites ter wereld over de Oudheid, en www.romanarmy.com, een online gemeenschap van geïnteresseerden in het Romeinse leger, van waaruit inmiddels ook het tijdschrift *Ancient Warfare* georganiseerd wordt.

Oude geschiedenis is een enorm onderwerp (de *Bluffers' Guide* merkt terecht op dat over zowel het 'wanneer' als het 'waar' van de antieke wereld te twisten valt), en elke selectie is arbitrair. Desalniettemin denken wij dat dit themanummer een goed startpunt vormt voor het nadenken over de plaats van oude geschiedenis in de 21ste eeuw. Het is geen eindpunt. We hopen dat vanuit de verschillende stukken vragen worden opgeworpen die tot verder lezen zullen leiden, waarbij we de lezers graag naar moderne (toegankelijke) literatuur verwijzen, waaronder de boeken van Jona Lendering en Fik Meijer, die beiden hebben bijgedragen aan dit nummer, en naar de hierboven genoemde websites.

Oog in oog

We weten nog lang niet alles van de Oudheid. Bronnen die ons beeld bijstellen of verhelderen blijven gevonden worden. Zo zijn onlangs te Rome de 'kroonjuwelen' van keizer Maxentius (306-312) gevonden, die door medestanders van de keizer waren begraven zodat ze niet in handen zouden komen van zijn overwinnende tegenstander Constantijn de Grote. 'Hier staan we oog in oog met het einde van het Romeinse rijk', stelde één van de bezoekers van de daaraan gewijde tentoonstelling. Een paar andere belangrijke voorbeelden zijn te vinden in het artikel van Janneke de Jong. Ook ontsluiten moderne

Het Capitool in Washington, waar het Amerikaanse Congres vergadert, is een rechtstreekse verwijzing naar de Oudheid. Het Capitool was de naam van een van de zeven Romeinse heuvels waar zich de belangrijke tempel bevond gewijd aan Jupiter, Juno en Minerva.

hulpmiddelen vonden die buiten ons bereik leken. Nieuwe vragen die voor ons belangrijk zijn – zoals de hoogst actuele discussies rondom burgerschap en integratie – zorgen ervoor dat wij met nieuwe uitgangspunten naar de antieke wereld kijken, en nieuwe parallellen vinden, zoals de artikelen van Meijer en Josine Blok duidelijk maken. Onze blik bepaalt de Oudheid die wij zien, terwijl wij ons aan diezelfde Oudheid spiegelen. Daarnaast, en tot op zekere hoogte hieraan gekoppeld onderkent dit themanummer ook een taak voor de historici die zich met de antieken bezig houden, misschien wel juist in de 21ste eeuw: het bestrijden van historische misverstanden en vooroordelen. Lendering bekijkt de ontwikkeling van dergelijke vooroordelen aan de hand van de film *300*, waarbij hij (toen hij het stuk schreef) de veroordeling van deze film door Iran voorspelde, hetgeen ook daadwerkelijk gebeurde. Incorrect gebruik van (Oud-)historische voorbeelden lijkt onschuldig. Dat is het vaak niet. Het is niet nodig om met Baldwin 'de waarschuwingen die Rome ons als leidraad liet' als richtlijn te gebruiken. En we moeten zeker geen valse voorbeelden construeren – of die nu nagevolgd worden of niet. ■

Olivier Hekster is hoogleraar oude geschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen en redacteur van *Geschiedenis Magazine*.

Eric Moormann is hoogleraar klassieke archeologie aan de universiteit van Nijmegen. Van hen beiden verscheen onlangs *Ooggetuigen van het Romeinse Rijk* (Amsterdam 2007).